

Öğretmenlerin Kariyer Gelişimi Açısından Lisansüstü Eğitimin Değerlendirilmesi*

Evaluation of Postgraduate Education for the Teachers 'Career Development'

Osman AKTAN

ÖZ

Bu araştırmanın amacı, öğretmenlerin lisansüstü eğitim sürecinde yaşadıkları sorunlar ve bu sorunlara yönelik çözüm önerileri ile lisansüstü eğitime dayalı kariyer gelişimi ile ilgili görüşlerini belirlemektir. Araştırmada nitel durum desenlerinden iç içe geçmiş tek durum çalışması deseni kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu otuz iki öğretmen oluşturmaktadır. Araştırmaya ilişkin veriler pilot uygulama ile geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları yapılan yarı yapılandırılmış görüşme formu ile elde edilmiştir. Araştırmadan elde edilen verilerin analizinde içerik analizi kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, öğretmenlerin lisansüstü eğitimi kişisel ve mesleki gelişim sağlama, akademik kariyer ve araştırma becerilerini öğrenme amaçlarıyla tercih ettikleri belirlenmiştir. Lisansüstü eğitimin bilimsel araştırma, kişisel gelişim, bilim okuryazarlığı, alanda uzmanlaşma konusunda öğretmen beklentilerini karşıladığı belirlenmiştir. Derslerin farklı günlerde olması, yeterli zaman ayıramama, ulaşım zorlukları, izin alma ve bilimsel kongrelere katılım konusunda problemler yaşadıkları; Milli Eğitim Bakanlığı yapısı içinde lisansüstü eğitimin kariyer gelişimi açısından öğretmene ekonomik katkılarının sınırlı olduğu ve lisansüstü eğitimin yeterli değeri görmediği belirlenmiştir. Yaşanan sorunlara çözüm önerileri olarak ilgili mevzuatta öğretmenlerin kişisel gelişimlerini destekleyen bir dilin kullanılması, öğretmenlerin kişisel ve mesleki gelişimlerine katkı sağlamak amacıyla bilimsel çalışmaların teşvik edilerek desteklenmesi gerektiği ifade edilmiştir. Bununla birlikte katılımcı öğretmenler tarafından, tez hazırlama dönemlerinde aylıklı izin verilmesi, öğretmenlerin belli sürelerle araştırma amacıyla yurt dışına gönderilmesi, okul, ilçe, il müdürlüğü ve diğer üst yönetim kadrosu görev tercihlerinde lisansüstü yapmış kişilere öncelik verilmesi gibi öneriler geliştirilmiştir. Araştırmada elde edilen sonuçlar doğrultusunda lisansüstü eğitimle ilgili mevzuatın öğretmenlerin mesleki gelişimleri lehine güncellenmesi, öğretmenlerin lisansüstü eğitimin yaygınlaştırılması amacıyla bazı teşvikler sunulması, öğretmenlerin mesleki yeterliliklerini geliştirmeye yönelik bir performans ve kariyer sisteminin oluşturulması gibi öneriler sunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Lisansüstü eğitim, Öğretmen, Mesleki gelişim, Kariyer gelişimi

ABSTRACT

The aim of this study was to determine the problems that teachers experience during the postgraduate education process, suggestions for solutions to these problems and to determine their views on career development based on postgraduate education. In the study, embedded single-case design and case study, which is one of the qualitative research methodologies, were used in this study. Thirty-two teachers constitute the working group of the research. The data related to the research were obtained through a semi-structured interview form, where the validity and reliability studies were carried out with the pilot application. In the analysis of the data obtained from the research,

Aktan O., (2020). Öğretmenlerin kariyer gelişimi açısından lisansüstü eğitimin değerlendirilmesi. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi/Journal of Higher Education and Science*, 10(3), 596-607. <https://doi.org/10.5961/jhes.2020.419>

*Bu çalışmanın bir bölümü; 30 Kasım – 1 Aralık 2019 tarihlerinde TED Üniversitesi'nde düzenlenmiş olan ITEAC-2019 Uluslararası Öğretmen Eğitimi ve Akreditasyon Kongresi'nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

*Part of this study; It was presented as a verbal statement at the ITEAC-2019 International Teacher Education and Accreditation Congress held at TED University on 30 November - 1 December 2019

Osman AKTAN (✉)

ORCID ID: 0000-0001-6583-3765

MEB, Özel Eğitim, Düzce Türkiye

Ministry of National Education, Special Education, Duzce, Turkey

karakteregitimi@gmail.com

Geliş Tarihi/Received : 21.05.2020

Kabul Tarihi/Accepted : 13.10.2020

content analysis was used. According to the results of the research, it has been determined that teachers prefer postgraduate education for personal and professional development, academic career and learning research skills. It was determined that postgraduate education meets the expectations of teachers in subjects such as scientific research, personal development, scientific literacy and specialization in the field. They had problems on the different days of the lessons, not having enough time, difficulties in transportation, getting permission and participating in scientific congresses; within the structure of the Ministry of National Education, it has been determined that postgraduate education has limited economic contributions to the teacher for career development and that postgraduate education does not see sufficient value. As a solution suggestion for the problems encountered, it was stated in the relevant legislation that a language that supports the personal development of teachers should be encouraged and supported by scientific studies in order to contribute to the personal and professional development of teachers. In addition, suggestions were developed by participant teachers, such as granting monthly leave during the thesis preparation periods, sending teachers abroad for research for a certain period of time, and prioritizing those who have graduated from the school, district, provincial directorate and other senior management positions. In line with the results obtained in the research, suggestions such as updating legislation related to postgraduate education in favor of the professional development of teachers, providing some incentives to expand teachers' postgraduate education, establishing performance and career system for improving teachers' professional competencies were presented.

Keywords: Postgraduate Education, Teacher, Professional Development, Career Development

GİRİŞ

Günümüzde bilimsel, teknolojik, ekonomik ve sosyal alanlarda yaşanan değişim ve gelişmeler eğitim yaklaşımları ile uygulamalarını, öğretmen ve öğrencilerin rollerini değiştirmektedir (Facer, 2011). Dünyada yaşanan değişim ve gelişmelerin ortaya koyduğu temel becerilerin, eğitim kurumlarında öğretmenler aracılığıyla öğrencilere kazandırılması eğitim sistemlerinin öncelikli amaçlarından biridir (Jacobson-Lundeborg, 2016). Bu süreçte, eğitim sisteminin en önemli faktörü olan öğretmenlerin, eğitim sistemini etkileme gücü daha iyi anlaşılmalı (Darling-Hammond, Flook, Cook-Harvey, Barron & Osher, 2020).

Ülkelerin her alandaki başarısı, verdikleri eğitimin niteliği ile eğitimin niteliği de öğretmenin niteliği ile doğru orantılıdır. Uluslararası sınav ve değerlendirme raporlarında, başarılı ülke eğitim sistemlerinin en temel özelliklerinin nitelikli öğretmenler olduğu belirlenmiştir (Kupiainen, Hautamaki & Karjalainen, 2009). Bu nedenle, ülkede eğitim sistemini nitelikli öğretmenler olarak geliştirmek, öğretmenler ile öğretmenlik mesleğini yeterli güç ve niteliğe ulaştırmaktan geçmektedir (Akyüz, 2013). Öğretmenlerin mesleklerini başarı ile sürdürmeleri için ihtiyaç duydukları bilgi, beceriler ve değerler vardır (Şişman & Acat, 2003). Öğretmenlerin mesleki gelişimleri ile ihtiyaç duydukları bilgi, becerilerin mesleki niteliğinde süreklilik sağlanır.

Mesleki gelişim, mesleki yeterlilikler açısından ilerlemenin sağlanması ve sürdürülmesi için planlanan, sistematik bir gelişim süreci olarak ifade edilebilir (Wells, 2014). Mesleki gelişimin amacı, öğrencilerin öğrenme çıktılarını üzerinde etkili sonuçlar almak amacıyla, öğretmenlerin mesleki bilgi, beceri ve tutumlarını geliştirmeye yönelik mesleki yenilenme çalışmalarını gerçekleştirmektir (İlğan, 2013). Etkili mesleki gelişim faaliyetleri yoluyla, öğretmenler alan bilgilerini artırmakta, öğretim uygulamalarına yönelik deneyimlerini zenginleştirmekte, bunun sonucunda okul içinde ve dışında mesleki gelişime yönelik olumlu dönütler almaktadırlar (Darling-Hammond, Hyler ve Gardner, 2017). Öğretmenlik mesleğinin gelişime yönelik çalışmaların, öğretmenlerin mesleklerini başarı ile sürdürme-

leri için planlı ve sistematik olarak gerçekleştirilmesi gereken zorunlu mesleki uygulamalar olduğu söylenebilir. Ülkemizde öğretmenlerin mesleki gelişim sağlamaya yönelik çalışmalar, genel olarak hizmetiçi eğitim faaliyetleri ile sürdürülmektedir. Hizmetiçi faaliyetleri dışında lisansüstü eğitim de önemli bir mesleki gelişim faaliyetini oluşturmaktadır.

Lisansüstü eğitim, her hangi bir alanda lisans eğitiminden daha derinlemesine uzmanlaşma olanağı sağlayan, mesleki yetkinlikler ve akademik beceriler kazandıran eğitim programlarıdır (Aitken, Currey, Marshall & Elliott, 2008). Lisansüstü eğitim programları yoluyla, öğretmenler mesleki ve kişisel gelişimlerini sağlama, karşılaştıkları problemlerin çözümlerine yönelik stratejiler geliştirme ve çözümlerin sonuçlarını meslektaşlarıyla paylaşma gibi konularda deneyim sahibi olmaktadır (Alabaş, Kamer & Polat, 2012; Rust, 2009). Ayrıca lisansüstü eğitimin kazandırdığı mesleki beceriler, öğretmenleri mesleki gelişimin sürekliliği için motive eder (Kovalchuck & Vorotnykova, 2017). Öğretmenlik mesleğine yönelik lisansüstü çalışmalarının, sahadaki öğretmenlik uygulamaları ile mesleki çalışmalar arasında köprü görevi görmesi ve öğretmenler arasında mesleki gelişimi sağlaması nedeniyle etkisi büyüktür (Alton-Lee, 2011). Ülkemizde 2009 yılından itibaren lisansüstü öğrenci sayılarında ciddi bir artış olmuştur (Günay, 2018). Son yıllarda öğretmenlik alanlarına yönelik lisansüstü eğitim programlarının artmasıyla birlikte, lisansüstü eğitim yapan öğretmen sayılarında da artış olduğu söylenebilir.

Türkiye'deki öğretmenlerin yaklaşık %7'si yüksek lisans mezunu, yüzde % 0.1'i ise doktora mezunudur (MEB, 2015). Avrupa'da lisansüstü eğitim düzeyine sahip öğretmen oranı, Avusturya'da %59, Belçika'da % 84, Polonya'da % 94, Slovakya'da % 96'dır (MEB, 2010). Ülkemizde lisansüstü eğitim yapan öğretmen oranının oldukça düşük oranlarda olduğu söylenebilir. Bu durumun nedenleri olarak lisansüstü eğitimin teşvik edilmesine karşılık, lisansüstü eğitimin öğretmenlik mesleğine ekonomik yansımalarının yetersiz olması, mesleğe atanma sonrası mesleki gelişimin zorunluluktan öte öğretmen inisiyatifine bırakılması, lisansüstü eğitime öğrenci alımında liyakat odaklı değer-

lendirmeler yerine ilişkiye dayalı subjektif değerlendirmelerin yapılması gibi gerekçeler sayılabilir.

Literatürde öğretmenlerin lisansüstü eğitim sürecine yönelik bazı çalışmaların yapıldığı, lisansüstü eğitimin farklı boyutlarda ele alındığı söylenebilir. Yapılan çalışmalar incelendiğinde; lisansüstü eğitimin öğretmenlik mesleğine yansımaları (Turhan & Yaraş, 2013), öğretmen adayların lisansüstü eğitime yönelik görüşleri (Er & Ünal, 2017; Sarıkaya, 2017), lisansüstü eğitim ile ilgili görüşler (Aydemir & Çam, 2015; Serin & Ergin-Kocatürk, 2019; Yılmaz, Tonga & Çakır, 2017), sınıf öğretmenlerinin lisansüstü eğitime yönelik görüşleri (Alabaş, Kamer & Polat, 2012; Çelenk & Bayar, 2019), öğretmenlerin lisansüstü eğitim süreci ile ilgili sorunları ve beklentileri (Aslan, 2010; Baş, 2013; Karaman & Bakırcı, 2010) ile ilgili çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Yapılan araştırmalar incelendiğinde lisansüstü eğitime yönelik görüşler ile lisansüstü eğitim sürecine yönelik sorun ve beklentileri inceleyen araştırmaların yoğunlukta olduğu, çözüm önerileri ve kariyer gelişimine yönelik araştırmaların ise sınırlı olduğu söylenebilir.

Araştırmanın Amacı

Lisansüstü eğitim, öğretmenlere kazandırdığı bilgi, beceriler yoluyla öğrencileri, meslektaşlarını, okulu ve dolayısıyla eğitim sistemini etkileyerek, olumlu değişimlerin yaşanmasına katkı sağlamaktadır. Bu bakımdan lisansüstü eğitim çalışmalarının kişisel gelişimin yanı sıra eğitim sistemini oluşturan paydaşların gelişimlerini de etkilemesi bakımından önemli bir eğitim ve gelişim sürecini oluşturduğu söylenebilir. Bu etkinin bir sonucu olarak, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından kamuoyuna açıklanan 2023 Eğitim Vizyonu'nda öğretmenlerin "mesleki gelişimlerinin lisansüstü öğrenimle desteklenerek yeni bir mesleki gelişim modeli oluşturulacağı, yatay ve dikey kariyer basamaklarına yönelik lisansüstü düzeyde mesleki uzmanlık programları açılacağına" yönelik hedefler yer almaktadır (MEB, 2018). Vizyon belgesinde lisansüstü eğitime yönelik hedeflere katkı sağlamanın yanında, bu süreçte yaşanan sorunları belirleme ve sorunların çözümlerine yönelik öneriler ile lisansüstü eğitime dayalı kariyer gelişimine yönelik bulguların lisansüstü eğitime yönelik politika geliştirme çalışmalarına da yön vermesi açısından önemli olduğu söylenebilir. Bu araştırmanın amacı, öğretmenlerin lisansüstü eğitim sürecinde yaşadıkları sorunlar ve bu sorunlara yönelik çözüm önerileri ile lisansüstü eğitime dayalı kariyer gelişimi ilgili görüşlerini belirlemektir.

YÖNTEM

Araştırmanın Deseni

Öğretmenlerin lisansüstü eğitim sürecinde yaşadıkları sorunlar ve bu sorunlara yönelik çözüm önerileri ile lisansüstü eğitime dayalı kariyer gelişimi ilgili görüşlerinin incelendiği bu araştırmada, nitel durum desenlerinden iç içe geçmiş tek durum çalışması deseni kullanılmıştır. Durum çalışması, ele alınan olay, durum, birey, ortam veya süreçlerin ayrıntılı biçimde araştırılmasını amaçlayan nitel araştırma deseni. İç içe geçmiş tek durum çalışması ise, tek bir durumu ayrıntılı betimlemek amacıyla, durumu oluşturan birden fazla alt durumlarını ayrıntılı incelenmesidir (Yin, 2011). Bu araştırmada öğretmenlerin

lisansüstü eğitim süreci tek bir durum olarak ele alınmış, öğretmenlerin bu süreçte yaşadıkları sorunlar ve bu sorunlara yönelik çözüm önerileri, lisansüstü eğitime yönelik beklentiler, lisansüstü eğitimin katkıları, lisansüstü eğitime dayalı kariyer gelişimi ilgili görüşleri de alt durumlar olarak ele alınmıştır.

Çalışma Grubu

Araştırmada, çalışma grubunu belirlemek amacıyla amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme kullanılmıştır. Ölçüt örnekleme araştırmada, önceden belirlenmiş bir dizi ölçütü karşılayan bütün durumların çalışılmasıdır (Yıldırım & Şimşek, 2013). Bu araştırmada, amaca yönelik olarak derinlemesine veri toplamak amacıyla katılımcıların lisansüstü eğitim yapmış veya yapıyor olmaları, en az beş yıl öğretmenlik deneyimine sahip olmaları, farklı branşlara sahip olmaları ölçüt olarak alınmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu yüksek lisans eğitimi-ne devam eden on bir, yüksek lisans mezunu dokuz, doktora eğitimine devam eden yedi ve doktora mezunu beş öğretmen olmak üzere toplam otuz iki öğretmen oluşturmaktadır. Katılımcıların mesleki deneyimleri sekiz yıl ile on dokuz yıl arasında değişmektedir. Bu durum, katılımcıların hem yüksek lisans hem de doktora eğitimi ile ilgili bilgi birikimi ve mesleki deneyime sahip olduğunu göstermektedir.

Veri Toplama Aracının Hazırlanması

Araştırmada veri toplama aracı olarak, araştırmacı tarafından hazırlanan yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Yapılandırılmış görüşme, önceden belirlenmiş bir dizi ve soru yanıtını içerirken, yapılandırılmamış görüşme ise açık uçlu soruları içerir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). İlk olarak araştırma amacına yönelik olarak altı sorudan oluşan taslak görüşme formu hazırlanmıştır. Taslak görüşme formu için eğitim bilimleri alanında üç uzmanın görüşüne başvurulmuştur. Uzman görüşlerinden sonra üç öğretmenle pilot görüşmeler yapılarak soruların anlaşılabilirliği sınanmıştır. Uzman görüşleri ve pilot görüşmelerden sonra, görüşme sorularından ikisi tek soruda birleştirilerek nihai görüşme formunun beş sorudan oluşmasına karar verilmiştir. Hazırlanan görüşme formu iki kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısımda katılımcıların cinsiyet, branş, kıdem, lisansüstü eğitim düzeyi gibi demografik bilgiler, ikinci kısımda ise görüşme soruları yer almıştır. Görüşme sorularına aşağıda yer verilmiştir.

1. Lisansüstü eğitime başlama gerekçeleriniz nelerdir?
2. Lisansüstü eğitimin beklentilerinizi karşılama durumu ve kişisel gelişiminize katkıları nelerdir?
3. Lisansüstü eğitim sürecinde yaşadığınız problemler nelerdir?
4. Lisansüstü eğitim sürecinde yaşadığınız problemler ile ilgili çözüm önerileriniz nelerdir?
5. MEB'de lisansüstü eğitime dayalı kariyer gelişimine yönelik görüşleriniz nelerdir?

Verilerin Analizi

Araştırmada veriler içerik analiz tekniği ile analiz edilmiştir. İçerik analizinde temel amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmak, bu ilişkileri açıklayan tema-

ların belirlenmesini sağlamaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s.227). Araştırmacı tarafından, öğretmenlerle birebir görüşme yapılmış, görüşme sonucu veriler katılımcılardan yazılı olarak elde edilmiştir. Araştırmada katılımcılardan elde edilen veriler içerik analiz yoluyla analiz edilerek tema ve alt temalar oluşturulmuştur. Araştırmada elde edilen bulgular, ayrıntılı olarak sunulmuştur.

Geçerlik ve Güvenirlik

Araştırmanın dış geçerliliğini sağlamak amacıyla, araştırmanın yöntemi, çalışma grubunun oluşturulması, veri toplama aracının hazırlanması ve uygulanması, verilerin analizi, geçerlik ve güvenilirlik gibi işlem basamakları ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Araştırmacı araştırmanın her aşamasında etkin olmuş, derinlikli veri toplamak amacıyla çalışma grubunun farklı özellikte katılımcılardan oluşturulması sağlanmış, veri toplama aracının geliştirilmesinde eş uzman incelemesine yönelik süreçler işletilmiştir. Bir ölçme aracının kapsam ve görünüş geçerliği uzman görüşleriyle değerlendirilebilir (Büyüköztürk, 2017). Görüşme formunun hazırlanması sürecinde, görüşme formunun kapsam geçerliliği ve güvenilirliğini sağlama adına, farklı alan uzmanları (öğretmen eğitimi, nitel araştırma, ölçme) ile bir dil uzmanının görüşlerine başvurulmuştur. Uzman görüşleri doğrultusunda görüşme soruları üzerinde gerekli düzeltmeler yapılarak, görüşme formuna son şekli verilmiştir.

Araştırmanın güvenilirliğini sağlamak amacıyla öğretmen görüşlerine yönelik kodlamalar sonucu elde edilen tema ve alt temalar, nitel araştırma konusunda üç uzmanın incelemesine sunulmuştur. Temaların oluşturulmasında, uzman görüşleri doğrultusunda görüşme soruları esas alınmıştır. Görüş ayrılığı

olan kısımlar ile ilgili görüşme formlarındaki kodlamalar tekrar gözden geçirilmiş ve veriler uzman incelemesine sunulmuştur. Uzman incelemesi sonucu, tema ve alt temalara son hâli verilmiştir. İçerik analizi ile elde edilen verilerin kodlama güvenilirliğinin sağlanması için, Miles ve Huberman'ın (1994) "Görüş Birliği / (Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı) x 100" formülü kullanılmış, uzmanlar arasındaki güvenilirlik oranı % 91 olarak tespit edilmiştir.

BULGULAR

Bu bölümde, araştırmaya katılan otuz iki öğretmenle yapılan görüşmeler elde edilen veriler doğrultusunda oluşturulan beş temaya, her temanın alt temalarına ve ilgili görüşlere sırasıyla yer verilmiştir.

Lisansüstü eğitim yapma gerekçeleri

Lisansüstü eğitim yapma gerekçeleri teması ile ilgili öğretmen görüşlerine Tablo 1'de yer verilmiştir.

Öğretmenlerin lisansüstü eğitim yapma gerekçeleri teması ile ilgili görüşlerinin mesleki gerekçeler, kişisel gerekçeler ve kurumsal gerekçeler olmak üzere üç alt temada toplandığı görülmektedir. Aşağıda öğretmenlerin lisansüstü eğitim yapma gerekçeleri teması ile ilgili görüşlerine doğrudan alıntılarla yer verilmiştir;

"Milli eğitimin hantal yapısının öğretmen gelişimi açısından yetersiz olmasından kişisel gelişimime katkı sağlamak, araştırma becerilerini öğrenmek, yaşadığımız sorunlara bilimsel çözümler bulmak, mesleki yaşamı rutin döngü içinden çıkarmak, mesleki heyecanımı yenilemek için lisansüstü eğitime karar verdim (Ö16)".

Tablo 1: Lisansüstü Eğitim Yapma Gerekçeleri Teması İle İlgili Görüşleri

Tema	Alt temalar	Görüşler	Frekans
Öğretmenlerin lisansüstü eğitim yapma gerekçeleri	Mesleki Gerekçeler	Mesleğime yönelik teorik güncel bilgileri öğrenme	15
		Bilimsel yaşantı ile meslekte kendini yenilemek	10
		Mesleki tükenmişlikten kurtulmak	8
		Mesleki doyum sağlama	5
		Mesleki becerilerini geliştirme	3
		Mesleki yaşantımı bilimsel temellerle desteklemek	2
		Yaşadığım mesleki sorunlara çözüm bulmak	1
	Kişisel Gerekçeler	Kişisel gelişim sağlama	21
		Bir alanda uzmanlaşma isteği	12
		Akademik kariyer yapmak	8
		Araştırma becerilerine sahip olmak	5
		Üniversiteye geçiş yapmak	5
		Bilimsel çalışmalara katkı sunma isteği	3
		Bilimsel çalışmalarını takip etme isteği	2
		Hayatındaki boşluğu doldurmak	2
		Çağın gereksinimlerine uyum sağlama	1
	Unvan sahibi olmak	1	
	Kurumsal Gerekçeler	Çalıştığım kuruma daha faydalı olma isteği	6
		Çalıştığım kurumun gerekli gelişimi sağlayamaması	4
		Kurumun hantal yapısından sıkılma	2
		Yöneticilerin olumsuz tavırları	2
Başka bir kurumda görev alma isteği		2	

“Bir alanda uzmanlaşma isteği, mesleki tükenmişlikten kurtulma ve kişisel olarak kendimi geliştirme isteği (Ö3)”.

“Bilimsel çalışmalara katkı sunma isteği etkili oldu (Ö28)”.

“Yedi yıldır çalıştığım işte tükendiğimi ve köreldiğimi hissettim. Bilimsel bir yaşantının içinde yer almanın beni yenileyeceğini ve mesleki ufkumu açacağını düşündüm (Ö15).”

“Mesleki doyum sağlama, mesleğinde kendini geliştirme, spesifik bir alanda uzmanlık kazanma, bilgi ve becerileri bilimsel temellere oturtmak (Ö20)”.

Lisansüstü eğitimin katkıları

Lisansüstü eğitimin katkıları teması ile ilgili öğretmen görüşlerine Tablo 2’de yer verilmiştir.

Öğretmenlerin lisansüstü eğitimin katkıları teması ile ilgili görüşlerinin bireysel katkılar, yasal katkılar ve yetkinlikler olmak üzere üç alt temada toplandığı görülmektedir. Aşağıda öğretmenlerin lisansüstü eğitimin katkıları teması ile ilgili görüşlerine doğrudan alıntılarla yer verilmiştir;

“En başta olaylara bakış açım değişti. Olaylara bilimsel bir perspektiften bakmayı öğrendim. Mesleğimle, eğitim bilimleri ile ilgili yeni bilgiler öğrendim, daha önceki bilgileri tekrar etme fırsatım oldu. İlgimi çeken konularda derinlemesine araştırma yapma ve uzmanlaşma yeterliliğine sahip oldum (Ö16).”

“Yeni bilgiler öğrenme, bilim okuryazarlığı, araştırma yapmayı öğrenme, bilimsel bakış açısı (Ö14)”.

“Bilgilerimi artırdım, sorumluluk duygumu geliştirdi, mesleki özgüven ve doyum sağladı. Alanımda derinleşme ve güncel gelişmeleri yakından takip etmeyi sağladı (Ö7)”.

“Kişisel olarak çok katkısı oldu. Bilimsel düşünme, eleştirel düşünme, yeni bilgiye ulaşma yolları, yeni bilgileri mesleğinde kullanma, uzmanlaşma konusunda çok şey öğrendiğimi söyleyebilirim (Ö9)”.

“Mesleğimi icra ederken, çalışmalarım bilimsel bir kimlik kazandırdı. Mesleğe yönelik uygulama becerilerine sahip oldum (Ö29)”.

Tablo 2: Lisansüstü Eğitimin Katkıları Teması ile İlgili Görüşleri

Tema	Alt temalar	Görüşler	Frekans
Lisansüstü eğitimin katkıları	Bireysel Katkılar	Beklentilerine karşılık bulma	22
		Yeni bilgiler öğrenme	18
		Beklentilerine karşılık bulmama	10
		Kişisel gelişim sağlama	8
		İlgili olduğum alanda derinlik sağlama	6
		Mesleki yenilenme sağlama	6
		Mesleki doyum sağlama	6
		Öğrendiklerimi pekiştirme	4
		Mesleki yayınları okuma alışkanlığı edinme	4
		Farklı meslektaşların deneyimlerinden yararlanma	4
		Sorumluluk duygumu geliştirme	3
		Kendi kişisel gelişimine yönelik özleştirme yapabilme	2
		Bilgiye ulaşma yollarını öğrenme	2
		Mesleki deneyimlerden yararlanma	1
	Yasal Katkılar	MEB’de kayda değer kıymeti yok	18
		Fiili girdiğim derslerin Ek ders ücretinde %5 artış	13
		Kademe ilerlemesi sağlama	8
		Proje/eğitim vb. faaliyetlerde öncelikli tercih edilme	6
		Yöneticilik başvurusunda ilave puan getirme	3
		Çalıştığım kuruma daha fazla katkı sağlama	1
	Yetkinlikler	Bir alanda uzmanlaşma sağlama	15
		Mesleki yeterlik	12
		Bilimsel okuryazarlık	9
		Olay ve durumlara bilimsel bakış açısı	9
		Mesleki özgüven	6
		Eleştirel düşünme	6
		Araştırma becerisi	6
		Öğrendiği bilgileri hayatta kullanabilme becerisi	3
		Mesleğe yönelik uygulama becerileri	2
		Mesleki sorunlara bilimsel yaklaşma becerisi	2
Akademik hayata yönelik yaşam felsefesi geliştirme	1		

Lisansüstü eğitim sürecinde yaşanan sorunlar

Lisansüstü eğitim sürecinde yaşanan sorunlar teması ile ilgili öğretmen görüşlerine Tablo 3'te yer verilmiştir.

Öğretmenlerin lisansüstü eğitim sürecinde yaşanan sorunlar teması ile ilgili görüşlerinin mevzuat kaynaklı sorunlar, lisansüstü eğitimin içeriğine yönelik sorunlar, uygulamaya yönelik sorunlar, üniversite kaynaklı sorunlar, okul kaynaklı sorunlar ve bireysel sorunlar olmak üzere altı alt temada toplandığı görülmektedir. Aşağıda öğretmenlerin lisansüstü eğitim sürecinde yaşanan sorunlar teması ile ilgili görüşlerine doğrudan alıntılarla yer verilmiştir;

"İlk bazı öğretim üyelerinin olumsuz tutum ve davranışları. Branşım nedeniyle sürekli çeviri yaptırın ve bunu da emir gibi sunan hocalar. Yayına emeği olmadığı halde kendilerini ilk sırada yazdırmaları, niteliksiz geçen ders süreçleri, çok fazla ve sürekli verilen ödevler, ailenin ihmal edilmesi (Ö4)".

"Uygulama için milli eğitimden izin alamadım. Tez uygulamam için ARGE birimine başvurduğum, orada komisyonda araştırmamı değerlendiren üyelerin hiç birinin lisansüstü eğitimi yoktu. Kongrelere katılmadım (Ö29)".

"..izin problemleri, öğretim üyelerince öğretmenlik görevimizin de gözardı edilmesi, sadece işimizin lisansüstü eğitimmiş gibi

Tablo 3: Lisansüstü Eğitim Sürecinde Yaşanan Sorunlar Teması İle İlgili Öğretmen Görüşleri

Tema	Alt temalar	Görüşler	Frekans
Lisansüstü eğitim sürecinde yaşanan sorunlar	Mevzuat Kaynaklı sorunlar	Net bir izin yönergesinin olmaması	16
		Yönetmelik ifadelerinin net olmaması	14
		Yoruma çık maddelerin aleyhte yorumlanması	6
		Bilimsel faaliyetlere katılımında sorun yaşama	3
	Lisansüstü eğitimin içeriğine yönelik sorunlar	Niteliksiz geçen ders süreçleri	14
		Lisansüstü eğitimde ödevlerin yoğun ve yorucu olması	11
		Bazı hocaların öğrenciyi köle gibi görmesi	8
		Öğretim üyelerinin olumsuz tutum ve davranışları	8
		Öğretim üyeleri ile iletişim problemleri yaşama	8
		Öğretim üyelerinin öğretme motivasyonu düşüklüğü olması	4
		Hiç emeği olmadığı halde yayına birinci sıraya kendini yazdırması	3
		İlgi duyduğu alanda danışman bulamama	2
	Öğretim üyelerinin kendi aralarındaki problemlerin bize yansması	1	
	Uygulamaya yönelik sorunlar	Ulaşım problemleri yaşama	17
		Lisansüstü eğitim ile öğretmenlik mesleğini birlikte yürütme zorluğu	14
		Araştırma/uygulama izinlerinde sorun yaşama	7
		Bazı branşlarda sorunların artması (sınıf, okul öncesi, özel eğitim)	5
		Öğretmenlerin desteklenmemesi	5
		Araştırma izinlerine komisyonların toplanma tarihlerine göre cevap verilmesi	2
	Üniversite kaynaklı sorunlar	Derslerin birden çok güne dağılması	11
Başka bir kurumda çalıştığımızın gözardı edilmesi		6	
Bölümlerin sınırlı olması		2	
Okul kaynaklı sorunlar	Derslere devam konusunda okul yönetiminin zorluk çıkarması	10	
	Velilerle problem yaşama	8	
	İki yarım gün okulda olmamanın yöneticilerce sorun görülmesi	5	
	Yöneticilerin lisansüstü eğitime önem vermemesi	5	
Bireysel sorunlar	Çekememezlik, küçümseme yaşama	2	
	Zaman sorunu yaşama	19	
	Ek ders ücretlerinde kesinti olma	13	
	Ekonomik olarak zorlanma	11	
	Mecburen sağlık raporu almak	6	
	Mazeret izni kullanmak	6	
	Ailesini ihmal etme	4	
	Gayri resmi derslere gitme	4	
	Soruşturma geçirmek	2	
	Kaynaklara ulaşamama	3	
	Öğretmenlik sorumluluğumu aksatma	3	
Yıllık izinler kullanmak	2		

görülmesi ve çok yoğun ödevler verilmesi, bu yüzden öğretmenlik sorumluluğumu aksatmam, aileme yeterli zaman ayırmamam, zaman ve ulaşım problemleri (Ö7)”.
 “Derslerin birkaç güne dağılması nedeniyle valilik izin vermedi. Bu sebeple müdürün insiyatifi ile gayri resmi gidip geldim. Bu konuda pek destek görmedim aksine küçümseme davranışları ile karşılaştım (Ö1).”
 “Ulaşım ve zaman sorunu, ekonomik sorunlar, ulaşım masrafları, akademisyenlerle iletişim problemleri, akademisyenlerin bildiklerini öğretme konusunda motivasyon düşüklükleri, veri tabanlara ulaşımında problem yaşama, yöneticilerin gereksiz bir meşgale görmesi (Ö30)”.
 “Rapor almalar, soruşturma geçirmeler, veliler, okul idaresi ve ilçe milli eğitim müdürlüğü ile sorunlar yaşama. Daha az sorun yaşarım diye tek öğretmenli bir okula tayin istedim. Orda da izin vermediler, çocuklara ödev verip, hizmetliye tembihleyip gayri resmi gittim maalesef (Ö18)”.
Lisansüstü eğitim sürecinde yaşanan sorunlara yönelik çözüm önerileri
 Lisansüstü eğitim sürecinde yaşanan sorunlara yönelik çözüm önerileri teması ile ilgili öğretmen görüşlerine Tablo 4’te yer verilmiştir.

Öğretmenlerin lisansüstü eğitim sürecinde yaşanan sorunlara yönelik çözüm önerileri teması ile ilgili görüşlerinin beş alt temada toplandığı görülmektedir. Aşağıda öğretmenlerin lisansüstü eğitim sürecinde yaşanan sorunlara yönelik çözüm önerileri teması ile ilgili görüşlerine doğrudan alıntılarla yer verilmiştir;
 “Doktora eğitimi sürecinde tayin hakkı verilmesi, izin işlemlerini öğretmenlerin eğitimlerini aksatmayacak şekilde net olarak belirlenmesi, yönetmelik hükümlerinin net olması ve insiyatifin okul müdürlerine bırakılmaması, tez dönemlerinde aylıklı izin verilmesi, MEB’in uluslararası veri tabanlarına erişim sağlanması (Ö9)”.
 “Derslere giderken izinler kolaylaştırılmalı, ücret kesintisi olmamalı, teşvik için ilave mali destekler sunulmalı. Araştırma ve uygulama süreçlerinde destek olunmalı. Yapılan akademik motive amaçlı ödüllendirilmeli (Ö5)”.
 “Üniversitelerde farklı bölümlerin açılması, gerekli izinlerin verilmesi, yönetmeliklerin netleştirilmesi, izinler müdürlerin insiyatifinde olmamalı, izne gelince herkes sorumluluğu birbirine atıyor, uzak yerler için tayin hakkı verilmesi, kongrelere katılımda kolaylık sağlanması, çeşitli ekonomik teşviklerle özendirilebilir (Ö1)”.

Tablo 4: Lisansüstü Eğitim Sürecinde Yaşanılan Sorunlara Yönelik Çözüm Önerileri Teması İle Öğretmen Görüşleri

Tema	Alt temalar	Görüşler	Frekans
Lisansüstü eğitim sürecinde yaşanan sorunlara yönelik çözüm önerileri	Mevzuat kaynaklı sorunlara yönelik çözüm önerileri	Yoruma açık yönetmelik ifadelerin net, sade ve anlaşılır şekilde değiştirilmesi.	18
		Kongre, bilimsel faaliyet vb. katılım izinlerinde net hükümler	7
		Öğretmenlerin gelişimlerini destekleyen mevzuat dili kullanılması	3
	Uygulama kaynaklı sorunlara yönelik çözüm önerileri	Tez dönemlerinde aylıklı izin verilmesi	15
		Öğretmenlere araştırma/yayın teşviki verilmesi	13
		Lisansüstü yapan öğretmenin zorunlu ders yükünün azaltılması	9
		Doktora eğitiminde il dışı tayin hakkı verilmesi	5
		Bilimsel çalışmalara katılım desteği	5
		İzinler konusunda destek olunması	3
		Araştırma izni komisyonun lisansüstü eğitime sahip üyelerden oluşturulması	2
Uygulama izinlerinde insiyatifin okullara bırakılması	2		
Uygulama izinlerinde sürecin kolaylaştırılması	1		
Okul kaynaklı sorunlara yönelik çözüm önerileri	Ders programlarında esneklik sağlanması	12	
	Okul müdürlerine insiyatif bırakılmaması	5	
	Lisansüstü eğitimin yöneticilerce desteklenmesi ve teşvik edilmesi	2	
Üniversite kaynaklı sorunlara yönelik çözüm önerileri	Ders programlarının öğretmenlerin katılımını destekleyecek şekilde düzenlenmesi	8	
	Öğretim üyelerinin mesleki yeterliliklerinin geliştirilmesi	4	
	Bazı derslerin uzaktan eğitim yolu ile yapılması	2	
	Farklı alanlarda lisansüstü eğitim programlarının açılması	1	
MEB kaynaklı sorunlara yönelik çözüm önerileri	Lisansüstü eğitim sonrası maaşlara ilave yansıma olması	23	
	Teşvik için ek ders ücretlerinde kesintisi olmaması	14	
	Veri toplama araçlarını uygulama desteği verilmesi	8	
	Yurt dışındaki kongrelere katılım desteği sağlanması	6	
	MEB uluslararası veri tabanlarına erişim desteği verilmesi	4	
	“Araştırma/proje” desteği adı altında araştırma ödeneği verilmesi	3	
	İl dışında yapılan lisansüstü eğitim için görevli/izinli sayılma	2	
Projelerde ve bakanlık çalışmalarında öncelik verilmesi	1		

“Öncelikle yönetmeliklerdeki her türlü yoruma açık ifade değiştirilmeli. Öğretmenlerin kişisel gelişimlerini destekleyen bir mevzuat dili kullanılmalı, tez dönemlerinde ücretli izin verilmeli, öğretmenlerin yaptığı bilimsel çalışmalar için belli bir puanlama sistemi yapılarak üniversitelerdeki akademik teşviğe benzer destekler sağlanması (Ö16)”.

“Ders programlarının lisansüstü eğitime göre ayarlanması, zorunlu ders yükünün hafifletilmesi, kongre, sempozyumlara katılımın desteklenmesi, katılım ücretlerinde destek olunması (Ö13)”.

“Lisansüstü eğitimde görevli hocaların kendilerini geliştirmeleri, ders programlarında esneklik olabilir, bazı derslerin uzaktan eğitim yoluyla yapılması, mezuniyet sonrası maaşta cüzi değil ciddi bir artışın olması, görev yaptığı il dışında lisansüstü eğitime katılan öğretmenlerin görevli, izinli sayılması (Ö4)”

Lisansüstü eğitim ve kariyer gelişimi

Lisansüstü eğitim ve kariyer gelişimi teması ile ilgili öğretmen görüşlerine Tablo 5’te yer verilmiştir.

Öğretmenlerin lisansüstü eğitim ve kariyer gelişimi teması ile ilgili görüşlerinin ekonomik yansımalar ve kurumsal tercihlerde öncelik olmak üzere iki alt temada toplandığı görülmektedir. Aşağıda öğretmenlerin lisansüstü eğitim ve kariyer gelişimi teması ile ilgili görüşlerine doğrudan alıntılarla yer verilmiştir.

“Eğitime göre kariyer basamakları oluşturulmalı. Ek ders ücretleri fiili girilen ders şartı aranmaksızın yüksek lisansta % 25, doktora %50 fazla olmalı. Maaşlara ciddi artış olmalı. Bakanlık politikalarının belirlenmesinde bu kişiler öncelikli tercih edilmeli, mesleki uzmanlık statüsü verilmeli (Ö9)”.

“Maaşa ek ödeme, lisansüstü eğitimde ek unvan verilmesi, ilave hizmet puanı, bakanlığın çalışmalarında öncelikli görev verilmesi (Ö31)”.

“Lisansüstü öğretmenlere kariyer basamakları sunulmalı. Bakanlıkta kariyer odaklı örgütlenme sistemi kurulmalı. İl milli eğitim müdürü, daire başkanı, genel müdür gibi üst görevlerde doktora şartı olmalı. Maaşlarda iyileştirme yapılmalı, doktora mezunlarına 3600 ek gösterge verilmeli (Ö11)”.

“Lisansüstü yapan öğretmenlerin maaşlarında farklılık olması, yönetici atamalarında öncelikli şart olması, il ve ilçe milli eğitim müdürlüğü görevlendirmelerinde doktora yapan öğretmenlerin tercih edilmesi, yayınlanan bildiri, makale vb. çalışmaların kademe ve dereceye etki etmesi (Ö25)”.

“Teşvik için birden fazla derece ilerlemesi sağlanabilir. Kariyer basamakları oluşturulmalı, il milli eğitim müdürlerinin ve daha üst görevlerde doktora şartı olmalı (Ö14)”.

“Kariyer gelişiminin desteklenmesi için lisansüstü yapan öğretmenlerin özlük haklarında iyileştirme yapılması, İlçe ve üst üst birim görevlere yönetici atamalarında doktora mezunlarına öncelik verilmesi, yurt dışında araştırma yapmak amacıyla 3-6 ay gibi sürelerde aylıklı izin verilmesi, yurt dışı kongrelere katılımın desteklenmesi, bakanlık çalışmalarında lisansüstü eğitim yapan öğretmenlerin sinerjisinden daha fazla yararlanması (Ö22)”.

SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER

Araştırma sonuçlarına göre, öğretmenlerin lisansüstü eğitim yapmalarında kişisel gelişimini sağlama, mesleki yetkinliklerini geliştirme ve çalıştığı kurumun gelişimine katkı sağlama gibi gerekçelerin etkili olduğu söylenebilir.

Tablo 5: Lisansüstü Eğitim ve Kariyer Gelişimi Teması İle Öğretmen Görüşleri

Tema	Alt temalar	Görüşler	Frekans
Lisansüstü eğitim ve kariyer gelişimi	Ekonomik Yansımalar	Lisansüstü eğitime dayalı kariyer gelişim sistemi kurulması	20
		İlave maaş artışı yapılması	17
		Ek ders ücretlerinde makul artış olması	13
		Lisansüstü eğitim sonrası mali özlük olarak ilave bir unvan verilmesi	10
		Birden fazla derece ilerlemesi sağlanması	7
		Doktorada 3600 maaş ek göstergesi verilmesi	6
		Araştırma amaçlı yurt dışı aylıklı izin verilmesi	5
		Mesleki uzmanlık statüsü verilmesi	3
		Yabancı dil öğrenme bursu verilmesi	3
		Yayınlara tayin, kademe ve dereceye etki etmesi	2
		Yurt dışı araştırma teşviki verilmesi	2
	İlave hizmet puanı verilmesi	1	
	Kurumsal tercihlerde öncelik	Üst görevlerde (ilçe/il müdürlüğü, daire başkanlığı, genel müdür vb.) doktora şartı olması	15
		Okul müdürlüğünde tezli YL şartı olması	8
		Kariyer ve liyakat odaklı idari örgütlenme sistemi kurulması	5
		Bakanlık politikalarının belirlenmesinde tercih	4
		Bakanlık çalışmalarında öncelikli tercih	2
		Proje vb faaliyetlerde tercih edilme	2
		Arge vb birimlerde öncelikli tercih	2

Lisansüstü eğitime yönelik kişisel ve mesleki beklentilerin, genel olarak araştırma sonuçları ile benzerlik gösterdiği söylenebilir. Yapılan bazı araştırmalarda (Alabaş, Kamer & Polat, 2012; Aslan, 2010; Aydemir & Çam, 2015; Baş, 2013; Golde & Dore, 2001; Turhan & Yaraş, 2012) öğretmenlerin akademik kariyer yapma ve üniversiteye geçme isteklerinin lisansüstü eğitime başlamalarında etkili olduğu belirlenmiştir. Bununla birlikte öğretmenlerin lisansüstü eğitime başlamalarında mesleki yetkinliklerini geliştirmenin önemli bir gerekçe olduğu araştırmalarda (Aküzüm, 2016; Alabaş, Kamer & Polat, 2012; Aslan, 2010; Baş, 2013; Bertram, Mthiyane & Mukeredzi, 2013; Turhan & Yaraş, 2013) ortaya konulmuştur. Millî Eğitim Bakanlığı tarafından kamuoyuna açıklanan 2023 Eğitim Vizyonu'nda öğretmen ve okul yöneticilerimizin mesleki gelişimlerini desteklemek amacıyla lisansüstü eğitime yönelik hedefler yer almaktadır (MEB, 2018). Araştırma sonuçları doğrultusunda öğretmenlerin mesleki yetkinliklerini geliştirmeye yönelik beklentilerinin, 2023 Eğitim Vizyonu'nda lisansüstü eğitime yönelik hedeflerle tutarlı olduğu söylenebilir.

Araştırmada öğretmenlerin lisansüstü eğitime yönelik beklentilerinde, mesleki yaşantısını bilimsel temellerle destekleme, mesleki sorunlara çözüm bulma, araştırma becerilerine sahip olma, bilimsel çalışmalara katkı sunma ve bilimsel çalışmaları takip isteğinin etkili olması gibi alanyazında yapılan araştırmalardan farklı olarak dikkat çeken sonuçlar da elde edilmiştir. Öğretmenlerin bilimsel okuryazarlığa ve araştırma becerilerine yönelik beklentilere sahip olmalarının, mesleki gelişimleri açısından önemli bir bulgu olduğu söylenebilir. Yapılan bazı araştırmalarda (Arı, 2010; Özdemir, 2011) öğretmenlerin bilimsel okuryazarlık düzeylerinin yeterli olmadığı belirlenmiştir. Lisansüstü eğitimin bilimsel temellere dayanması, araştırma becerilerini kazandırması nedeniyle öğretmenlerin bilimsel okuryazarlık düzeylerini geliştirme açısından mesleki gelişim imkânı sağladığı söylenebilir.

Araştırmada öğretmenlerin lisansüstü eğitime yönelik beklentilerinde kurumun kişisel gelişimini sağlamakta yetersiz kalması, kurumun hantal yapısından sıkılma, yöneticilerin olumsuz tavırları gibi gerekçelerin etkili olduğuna yönelik bulgular elde edilmiştir. Sarıkaya (2017) tarafından yapılan araştırmada öğretmen adaylarının büyük çoğunluğunun atandığında MEB'de mesleki gelişimini sürdürmeyeceği gerekçesi ile lisansüstü eğitim yapmak istedikleri belirlenmiştir. MEB'de görev yapan öğretmenlerin kurumsal olarak mesleki gelişimlerini sağlamada hizmetiçi eğitim faaliyetleri önemli yer tutmaktadır. Öğretmenlerin mesleki gelişimlerini sağlamaya yönelik hizmetiçi eğitim faaliyetlerinin niteliğine ilişkin araştırma sonuçlarının da genellikle olumsuz olduğu söylenebilir (Bümen, Ateş, Çakar, Ural & Acar, 2012; Can, 2019; Özdemir, 2016; Sıcak & Parmaksız, 2016). Araştırma sonuçları ve alanyazındaki bulgular dikkate alınarak, öğretmenlerin MEB'i öğretmenlere mesleki gelişim sağlamada yeterli görmedikleri, mesleki gelişimlerini sağlamak amacıyla lisansüstü eğitimi tercih ettikleri söylenebilir. Bu sonuçlar, mesleğe atandıktan sonra öğretmenlerin mesleki gelişimlerine yönelik olarak sürdürülen hizmetiçi eğitim faaliyetlerinin nitelik olarak tekrar değerlendirilmesi gerektiğine vurgu yapmaktadır.

Araştırma sonuçlarına göre öğretmenlerin çoğunluğunun lisansüstü eğitim ile ilgili beklentilerine karşılık bulduğu, kişisel gelişim, mesleki derinlik, mesleki doyum ve yeterlilik kazandıkları, sürecin mesleki yenilenme sağladığı; yasal olarak lisansüstü eğitimin kurumsal değerinin olmadığı, ek derslerde cüzi katkısının olduğu, kademe ilerlemesi sağladığı, lisansüstü eğitim almanın bakanlığın çeşitli proje ve çalışmalarına katılımında öncelik sağladığı ve yöneticilik başvurularında yönetim alanındaki lisansüstü eğitimin ilave puan artışı sağladığı, genel olarak lisansüstü eğitiminin kurumsal yansımalarının yetersiz olduğu belirlenmiştir. Buna birlikte, lisansüstü eğitim konusunda öğretmenlerin uzmanlaşma, mesleki yeterlik, bilimsel okuryazarlık, olay ve durumlara bilimsel bakış açısı, mesleki özgüven, eleştirel düşünme, araştırma becerileri, uygulama becerileri ile mesleki sorunlara bilimsel yaklaşım becerisi gibi bazı yetkinliklere sahip oldukları belirlenmiştir. İlgili alanyazını incelendiğinde lisansüstü eğitime yönelik beklentilerin genellikle karşılık bulunduğu (Bağlıbel & Arslan, 2014; Berkant & Baysal, 2017; Serin & Ergin-Kocatürk, 2019; Turhan & Yaraş, 2013) bazı araştırmalarda ise öğretmenlerin beklentilerine karşılık bulmadıkları (Yılmaz, Tonga & Çakır, 2017) görülmektedir. Bu sonucun lisansüstü eğitim programının içeriği, öğretim üyesi kadrosunun niteliği, sunulan imkânlar ve öğretmenlerin lisansüstü eğitim sürecine yönelik sorumlulukları ile ilgili olduğu söylenebilir. Serin ve Ergin-Kocatürk (2019) tarafından yapılan araştırmada öğretmenlerin lisansüstü eğitim sayesinde bilimsel okuryazarlık, olaylara yönelik farklı bir bakış açısına sahip olma, eleştirel ve analitik düşünme gibi beceriler kazandıklarını ifade etmişlerdir. Araştırmalarda lisansüstü eğitimin sonunda öğretmenlerin kişisel ve mesleki gelişim sağladığına yönelik benzer bulgular elde edilmiştir. (Aküzüm, 2016; Alabaş, Kamer & Polat, 2012; Aslan, 2010; Baş, 2013; Bertram, Mthiyane & Mukeredzi, 2013; Turhan & Yaraş, 2013). Lisansüstü eğitimin sonunda, öğretmenlerin kişisel ve mesleki gelişimlerini sağlayan beceriler kazandıkları söylenebilir.

Araştırma sonuçlarına göre öğretmenlerin, lisansüstü eğitim sürecinde birçok sorun yaşadıkları belirlenmiştir. Mevzuat kaynaklı olarak, mevzuat hükümlerinin net olmadığı ve yoruma açık olduğu, yoruma açık yönetmelik hükümlerinin öğretmenler aleyhine kullanıldığı, bilimsel faaliyetlere katılımında sorunlar yaşandığı belirlenmiştir. Öğretmenlerin yaşadıkları sorunların kaynağında lisansüstü eğitim sürecine yönetmeliklerin içeriğinin her sorunu çözebilecek kadar geniş düzenlenmemesinin etkili olduğu söylenebilir (Karaman & Bakırcı, 2010). Koşar, Er & Kılınç (2020) ile Kiral & Altun (2015) tarafından yapılan araştırmalarda da öğretmenlerin mevzuat kaynaklı izin problemleri yaşadıkları belirlenmiştir. Günümüzde de mevzuat kaynaklı sorunların yaşanması, öğretmenlerin lisansüstü eğitim süreçlerini destekleyen yasal mevzuat boşluğunun hâlâ doldurulmadığını göstermektedir.

Araştırma sonuçlarına göre, lisansüstü eğitimin içeriğine yönelik olarak ders süreçlerinin niteliksiz geçtiği, ödevlerin yoğun olduğu, bazı öğretim üyelerinin olumsuz tutum ve davranışlara sahip olduğu, öğretim üyeleri ile iletişim problemleri yaşandığı, öğretim üyelerinin öğretim motivasyonlarının yeterli olmadığı, ilgi duyulan konularda danışman öğretim üyesi bulamadıkları-

na yönelik bulgular elde edilmiştir. Lisansüstü eğitim sürecinde yaşanan araştırmalar incelendiğinde, benzer sorunlar yaşandığı söylenebilir. Araştırmalarda öğretim üyelerinin niteliği (Karaman & Bakırcı, 2010) ve tez danışmanı ile iletişim sorunu yaşanmasına (Ezebilo, 2012; Karaman & Bakırcı, 2010; Li & Seale, 2007) yönelik sonuçlar elde edilmiştir. Öğretim üyelerinin yeterliliği ve danışman öğretim üyesi ile yürütülen iletişimin niteliği ilgili sorunların lisansüstü eğitim süreci açısından çok önemli sorunlar olduğu söylenebilir. Çünkü bu sorunlar, öğretmenlerin motivasyon sorunlarını yaşamalarına, öğrenme isteklerinin azalmasına, hatta lisansüstü eğitim sürecinden ayrılmalarına yol açabilmektedir. Bazı araştırmalarda ise araştırma sonuçlarından farklı olarak, lisansüstü eğitim sürecinde öğrencilerin gerek danışmanlarına gerekse öğretim üyelerine yönelik memnuniyetleri dikkat çekmektedir (Gill, Russell & Rayfield, 2012). Bu farklılığın, danışman ve öğretim üyelerinin niteliği, öğrencileri ile yeterli iletişim kurmalarından kaynaklandığı söylenebilir.

Lisans eğitim sürecinde uygulamaya yönelik olarak ulaşım problemleri yaşandığı, hem lisansüstü eğitim hem de öğretmenlik yapmanın zor olduğu, araştırmaya dayalı uygulama izinlerinde sorunlar yaşandığı, boş ders saati sınırlı olan bazı branşlarda (sınıf, okul öncesi, özel eğitim) sorunların arttığı, öğretmenlere yeterli desteğin sağlanamadığı belirlenmiştir. Üniversite kaynaklı olarak, eğitim sürecinde derslerin birden fazla güne dağıldığı, öğretmenlerin aynı zamanda çalıştıklarının üniversitelerce göz ardı edildiğine yönelik sorunlar tespit edilmiştir. Okul kaynaklı olarak, öğretmenlerin derslere devam konusunda okul yönetimi ve ailelerle problemlere yaşadıkları, yöneticiler tarafından lisansüstü eğitimin gereksiz görüldüğü belirlenmiştir. Bireysel olarak zaman problemi, mali kayıpların olması, ekonomik olarak zorlanma, derslere katılım için sağlık raporu alma ya da mazeret izni kullanma, ailesini ihmal etme, gayri resmi derslere katılım sağlama, soruşturma geçirmek gibi sorunlar yaşadıkları belirlenmiştir. Yapılan araştırmalarda öğretmenlerin genel olarak yaşadıkları görev yerinden izin alamama, ulaşım sorunları, ekonomik kayıplar, lisansüstü eğitim ile iş hayatının bir arada yürütülmesinin güçlüğü (Gürgeç & Dinç, 2016; Karaman & Bakırcı, 2010; Kahraman & Tok, 2016; Kırıl & Altun, 2015; Koşar, Er & Kılınc, 2019) gibi sorunlar yaşadıkları belirlenmiştir. Lisansüstü eğitim sürecinde yaşanan sorunların alanyazındaki araştırmalarca desteklendiği söylenebilir.

Öğretmenler lisansüstü eğitim sürecinde yaşadıkları sorunlara çözüm önerileri olarak, yönetmelik hükümlerinin öğretmenlerin mesleki gelişimlerini destekleyecek şekilde düzenlenmesi, tez dönemlerinde aylıklı izin verilmesi, araştırma-yayın teşviki verilmesi, lisansüstü eğitim yapan öğretmenin zorunlu ders yükünün azaltılması; okul yönetimlerinin ders programlarında esneklik sağlanması, lisansüstü eğitimin yöneticiler tarafından teşvik edilmesi ve desteklenmesi gerektiğine yönelik önerilerde buldukları belirlenmiştir. Ayrıca ders programlarının öğretmen katılımını destekleyecek şekilde düzenlenmesi, öğretim üyelerin mesleki yeterliliklerinin geliştirilmesi, uzaktan eğitim imkânlarının kullanılması, teşvik için ekonomik desteklerin sağlanması, yurt dışı faaliyetlere katılımın desteklenmesi gibi öne-

rilerde buldukları belirlenmiştir. Öğretmenlerin lisansüstü eğitim sürecinde yaşadıkları sorunlara yönelik çözüm önerilerinin bazı araştırmalar sonuçları ile benzerlik gösterdiği söylenebilir. Araştırmalarda öğretmenlerin yaşadıkları sorunlara çözüm olarak, öğretmenlere ekonomik destek sağlanması (Baş, 2013; Kahraman & Tok, 2016; Koşar, Er & Kılınc, 2020), ilgili mevzuatın lisansüstü eğitimi destekleyecek şekilde düzenlenmesi (Gürgeç & Dinç, 2016; Koşar, Er & Kılınc, 2020), öğrenci-danışman işbirliği ve iletişiminin sağlanması (Aydemir & Çam, 2015), lisansüstü eğitim yapan öğretmenlerin deneyimlerinden yararlanılması (Er & Ünal, 2017), lisansüstü eğitiminin ders saatlerinin öğretmenlerin okuldaki derslerini aksatmayacak şekilde düzenlenmesi (Çelenk & Bayar, 2019), gibi benzer öneriler sundukları görülmektedir. Sorunlara çözüm olarak sunulan önerileri dikkate alınacağı bir lisansüstü eğitim politikası geliştirilmesi, 2023 Eğitim Vizyonu'nda yer alan lisansüstü eğitime yönelik hedeflere ulaşmada etkili sonuçlar alınmasını sağlayabilir.

Kariyer gelişimi açısından lisansüstü eğitimin desteklenmesine yönelik olarak ekonomik ve kurumsal düzenlemelerin gerekli olduğu ifade edilmiştir. Ekonomik yansımalar olarak, lisansüstü eğitime dayalı kariyer gelişim sistemi kurulması, ilave maaş ve ek ders ücreti artışı sağlanması, özlük haklarına etki edecek ilave bir unvan verilmesi, doktora "3600 ek gösterge" verilmesi, araştırma amaçlı yurt dışı aylıklı izin verilmesi, yabancı dil öğrenme bursu verilmesi; kurumsal olarak üst düzey idari görevlerde doktora, okul müdürlüğünde ise tezli yüksek lisans şartı olması, kariyer ve liyakat odaklı idari örgütlenme sistemi kurulmasına yönelik önerilerde buldukları belirlenmiştir. Öğretmenlerin lisansüstü eğitime teşvik etmek adına kariyer gelişimine yönelik teşviklerin sunulması, öğretmenlerin lisansüstü eğitim süreçlerine katılmalarını hızlandırabilir. Bununla birlikte lisansüstü eğitim yapanların karar alma süreçlerinde görev almaması (Baş, 2013), maaşlarında ve ek derslerinde dikkate değer biçimde ücret artışı olması (Çelenk & Bayar, 2019; Kahraman & Tok, 2016) gibi destekler de lisansüstü eğitimin tercih edilmesinde etkili olabilir. Bakanlıkta kariyer gelişimi ve liyakat odaklı idari örgütlenme sisteminin kurulması, lisansüstü eğitimin kurumsal değer görmesini de sağlar. Öğretmenler tarafından belirtilen önerilerin uygulamada yer bulması, öğretmenlerin kurumsal adalet duygusuna inanmalarına, sistem içinde daha üst düzey görevler alma isteği duymalarına ve bu istek doğrultusunda mesleki gelişimlerini sürdürmelerinde, kendileri için etkili motivasyon araçları olabilir.

Araştırma sonuçlarına göre öğretmenlerin lisansüstü eğitime yönelik olumlu yaklaşımları, 2023 Eğitim Vizyonu'nda yer alan lisansüstü eğitime yönelik hedeflere ulaşmada bakanlık politikalarına katkı sağlayacak önemli bir destek olarak görülebilir. Bununla birlikte lisansüstü eğitimin yeteri kadar kurumsal değer görmediği, lisansüstü eğitim yapan öğretmenlerin karar alma süreçlerinde yeterince yer almadığı söylenebilir. Millî Eğitim Bakanlığı'nın 2023 Eğitim Vizyonu'nda yer alan lisansüstü eğitime yönelik hedeflere ulaşması açısından öğretmenlerin öğrenme yolcuğuna destek olacak bir lisansüstü eğitim politikası belirlemesi ve uygulanması gereklidir. Öğretmenler lisansüstü eğitimin sağladığı mesleki yeterlilikler sayesinde kişisel

olarak kendi öğrenme yolculuklarını sürdürme, görev yaptığı okulu geliştirme, akranlarının mesleki gelişimlerine katkı sağlama, öğrencilerin öğrenme çıktıkları üzerinde etkili sonuçlar alma, ulusal düzeyde ise eğitimin niteliğinin geliştirilmesi gibi zincirleme katkılar sağlayabilir. Bu bakımdan öğretmenlerin lisansüstü eğitime yönelik olumlu yaklaşımlarının önemli bir fırsat olduğu söylenebilir.

Araştırma sonuçları doğrultusunda öğretmenlerin lisansüstü eğitim sürecinde yaşadıkları sorunların giderilmesi ve öğretmenlerin mesleki gelişimlerini destekleyici politikaların geliştirilmesi, kariyer ve liyakat odaklı terfi sistemlerinin oluşturulması gibi gerek öğretmenlik mesleğinin niteliğine gerekse etkileri açısından eğitim ekosistemine katkı sağlayacak düzenlemeler yapılabilir. Lisansüstü eğitim yapan öğretmenlerin sisteme etkilerini inceleyen araştırmalar ve uluslararası düzeyde karşılaştırma araştırmaları ile konu farklı boyutlardan ele alınabilir.

KAYNAKLAR

- Aitken, L., Currey, J., Marshall, A., & Elliott, D. (2008). Discrimination of educational outcomes between differing levels of critical care programmes by selected stakeholders in Australia: A mixed method approach. *Intensive and Critical Care Nursing*, 24 (2), 68-77. Doi: 10.1016/j.iccn.2007.09.001.
- Aküzüm, C. (2016). Okul yöneticilerinin ve öğretmenlerin eğitim yönetimi programı bağlamında lisansüstü eğitime bakış açılarının incelenmesi. *EKEV Akademi Dergisi*, 20 (67), 85-108.
- Akyüz, Y. (2013). *Türk Eğitim Tarihi M.Ö. 1000-M.S. 2013*. Ankara: Pegem.
- Alabaş, R., Kamer, S., & Polat, Ü. (2012). Öğretmenlerin kariyer gelişimlerinde lisansüstü eğitim: tercih sebepleri ve süreçte karşılaştıkları sorunlar. *e-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 3 (4), 89-107. Retrieved from <http://www.e-ijer.com/tr/issue/8020/105368>.
- Alton-Lee, A. (2011). Using evidence for educational improvement. *Cambridge Journal of Education*, 41 (3), 303-329. Doi: 10.1080/0305764X.2011.607150.
- Arı, Ü. (2010). *Fen bilgisi öğretmen adaylarının ve sınıf öğretmen adaylarının bilimin doğası hakkındaki görüşlerinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Fırat Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Elazığ.
- Aslan, C. (2010). Türkçe eğitimi programlarında lisansüstü öğrenim gören öğrencilerin akademik özyeterliklerine ilişkin görüşleri. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10 (19), 87-115.
- Aydemir, S., & Çam, Ş. S. (2015). Lisansüstü öğrencilerinin lisansüstü eğitime ilişkin görüşleri. *Turkish Journal of Education*, 4 (4), 4-16.
- Bağlıbel, M., & Arslan, M. C. (2014). Eğitim yönetimi, teftişi, planlaması ve ekonomisi tezsiz yüksek lisans programına ilişkin mezun görüşleri: Gaziantep Üniversitesi Örneği. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 13 (4), 1079-1095.
- Baş, G. (2013). Öğretmenlerin Lisansüstü Eğitimden Beklentileri: Nitel Bir Araştırma (Niğde İli Örneği). *Yükseköğretim Dergisi*, 3 (2), 67-68.
- Berkant, H. G. & Baysal, S. (2017). The implementation of graduate education to professional performance: Teachers' perspectives. *European Journal of Education Studies*, 3 (8), 148-168. DOI: 10.5281/zenodo.824816
- Bertram, C., Mithiyane, N., & Mukeredzi, T. G. (2013). "It will make me a real teacher": Learning experiences of part time PGCE students in South Africa. *International Journal of Educational Development*, 33 (5), 448-456. Doi:10.1016/j.ijedudev.2012.10.001.
- Bümen, N., Ates, A., Cakar, E., Ural, G., & Acar, V. (2012). Türkiye bağlamında öğretmenlerin mesleki gelişimi: Sorunlar ve öneriler. *Milli Eğitim Dergisi*, 41 (194), 31-50.
- Büyükoztürk, Ş. (2017). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı: İstatistik, araştırma deseni, SPSS uygulamaları ve yorum* (22. baskı). Ankara: Pegem.
- Can, E. (2019). Öğretmenlerin meslekî gelişimleri: Engeller ve öneriler. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 7 (4), 1618-1650. Doi: 10.14689/Issn.2148-2624.1.7c.4s.14m.
- Çelenk, M., & Bayar, A. (2019). Sınıf öğretmenlerinin lisansüstü eğitimine ilişkin görüşleri. *Çağdaş Yönetim Bilimleri Dergisi*, 6 (2), 225-237. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/cybd/issue/49666/594769>.
- Darling-Hammond, L., Hylar, M.E. & Gardner, M. (2017). *Effective teacher professional development*. Palo, Alto, CA: Learning Policy Institute.
- Darling-Hammond, L., Flook, L., Cook-Harvey, C., Barron, B., & Osher, D. (2020). Implications for educational practice of the science of learning and development. *Applied Developmental Science*, 24 (2), 97-140. Doi:10.1080/10888691.2018.1537791.
- Er, H., & Ünal, F. (2017). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının lisansüstü öğretime ilişkin görüşlerinin değerlendirilmesi. *Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)* 18 (2), 687-707.
- Ezebilo, E. E. (2012). Challenges in postgraduate studies: assessments by doctoral students in a Swedish university. *Higher Education Studies*, 2(4), 49-57. Doi: 10.5539/hes.v2n4p49.
- Facer, K. (2011). *Learning futures. Education, technology and socio-technical change*. London: Routledge.
- Gill, B. E., Russell, M., & Rayfield, J. (2012). An exploration of graduate student satisfaction with advising in departments of agricultural education, leadership, communications, and extension. *Journal of Agricultural Education*, 53 (1), 5-17.
- Golde, C. M., & Dore, T. M. (2001). *At cross purposes: What the experiences of today's doctoral students reveal about doctoral education*. (ERIC Document Reproduction Service No. ED450628).
- Günay, D. (2018). Türkiye'de lisansüstü eğitim ve lisansüstü eğitime felsefi bir bakış. *Üniversite Araştırmaları Dergisi*, 1 (2), 71-88.
- Gürkan Öztürk, F., & Dinç, H. (2016). Lisansüstü eğitim alan müzik öğretmenlerinin eğitimleri sürecinde karşılaştıkları sorunlar. *İdil Sanat ve Dil Dergisi*, 5 (21), 505-520.
- İlğan, A. (2013). Öğretmenler için etkili mesleki gelişim faaliyetleri. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Özel Sayı*, 41-56.
- Jacobson Lundeborg, V. (2016). Pedagogical implementation of 21st century skills. *Educational Leadership and Administration: Teaching and Program Development*, 27 (2016), 82-100.
- Kahraman, Ü., & Tok, T. N. (2016). Eğitim yönetimi denetimi planlaması ve ekonomisi lisansüstü öğrencilerinin aldıkları eğitim hakkındaki görüşleri. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9 (1), 147-164

- Karaman, S., & Bakırcı, F. (2010). Türkiye’de lisansüstü eğitim: Sorunlar ve çözüm önerileri. *Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 5 (2), 94-114.
- Kıral, E., & Altun, B. (2015). Expectations of students in the educational administration, supervision, planning and economics master’s program without thesis and their opinions regarding the satisfaction of their expectations. *The Anthropologist*, 21 (3) 512-521, Doi:10.1080/09720073.2015.11891841.
- Koşar, D., Er, E., & Kılınc, A. (2020). Yüksek lisans yapmak: eğitim yönetimi öğrencilerinin lisansüstü eğitim yapma nedenlerine ilişkin nitel bir araştırma. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (53), 370-392. Doi: 10.21764/maeuefd.581698.
- Kovalchuck, V., & Vorotnykova, I. (2017). E-Coaching, e-mentoring for lifelong professional development of teachers within the system of post-graduate pedagogical education. *Turkish Online Journal of Distance Education*, 18 (3), 214-227.
- Kupiainen, S., Hautamaki, J., & Karjalainen, T. (2009). *The Finnish Education System and PISA*. Retrieved from <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75640/opm46.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
- Li, S. & Seale, C. (2007). Managing criticism in Ph.D. supervision: A qualitative case study. *Studies in Higher Education*, 32 (4), 511-526.
- MEB. (2010). *TALIS uluslararası öğretim ve öğrenme araştırması*. Türkiye Ulusal Raporu, MEB Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü
- MEB. (2015). *MEB 2015-2019 Stratejik Planı*. www.meb.gov.tr adresinden 17.11.2019 tarihinde erişilmiştir.
- MEB. (2018). *2023 Eğitim Vizyonu*. <https://2023vizyonu.meb.gov.tr/> adresinden 17.11.2019 tarihinde erişilmiştir.
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (2015). *Genişletilmiş bir kaynak kitap: Nitel veri analizi* (S. Akbaba Altun ve A. Ersoy, Çeviri Editörleri). Ankara: Pegem.
- Özdemir, A. (2011). *Sınıf öğretmenlerinin fen ve teknoloji okuryazarlık düzeylerinin incelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak.
- Özdemir, S. M. (2016). Öğretmen niteliğinin bir göstergesi olarak sürekli mesleki gelişim. *Gazi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2 (3), 233-244.
- Rust, F. (2009). Teacher research and the problem of practice. *Teachers College Record*, 111 (8), 1882-1893.
- Sarıkaya, B. (2017). Türkçe öğretiminde görsel okuma. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5 (3), 779-796. Doi: 10.18506/anemon.298912.
- Serin, H., & Ergin-Kocatürk, H. (2019). Eğitim yönetimi yüksek lisans öğrencilerinin eğitim sürecine dair deneyimleri. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 7 (2), 495-513. doi: 10.14689/issn.2148-2624.1.7c.2s.2m.
- Sıcak, A., & Parmaksız, R. (2016). İlköğretim kurumlarındaki mesleki çalışmaların etkililiğinin değerlendirilmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17 (1), 17-34. Doi: 10.17679/iuefd.17144668.
- Şişman, M., & Acat, B. M. (2003). Öğretmenlik uygulaması çalışmalarının öğretmenlik mesleğinin algılanmasındaki etkisi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13 (1), 235-250.
- Turhan, M., & Yaraş, Z. (2013). Lisansüstü programların öğretmen, yönetici ve denetmenlerin mesleki gelişimine katkısı. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 43 (43), 200-218.
- Wells, M. (2014). Elements of effective and sustainable professional learning. *Professional Development in Education*, 40 (3), 488-504. Doi:10.1080/19415257.2013.838691
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (9. basım). Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Yılmaz, A. B., Tonga, E. S., & Çakır, H. (2017). Lisansüstü eğitim öğrencilerinin aldıkları eğitim hakkındaki görüşlerinin değerlendirilmesi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 37 (1), 1- 45.
- Yin, R. K. (2011). *Qualitative research from start to finish*. New York, London: The Guilford Press.